

Výukové metody

ŠP PS 2021

Výuková metoda

- Cílevědomý a záměrný postup, kterým učitel reguluje učení žáků při vyučování.
- Způsob záměrného uspořádání činnosti učitele a žáka (cesta) směřující k danému výukovému cíli.
- Způsob uspořádání učiva ve vyučovacím procesu.

Vývoj metod

Antika: dialog, sokratovská metoda (kladení otázek).

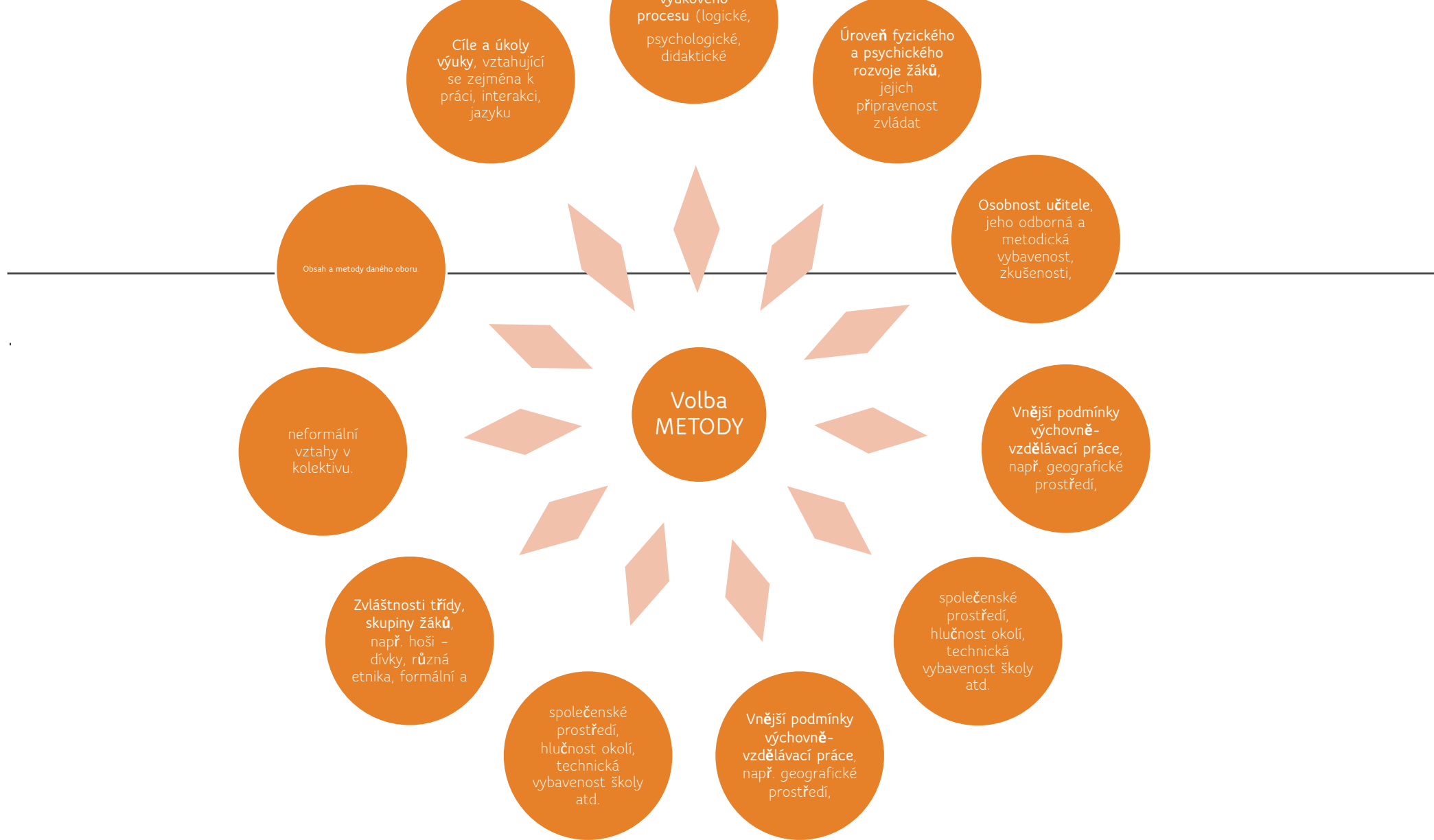
Středověk: memorování poznatků, často bez pochopení významu.

17. stol.: přirozená metoda, slovně-náborová koncepce, paralela společnost-příroda (co lze pozorovat-aplikovat)

19. stol.: Herbart – teorie
„formálních stupňů vyučování“
– jasnost, asociace, systém,
metoda; zdogmatizována
„herbartovci“ a vedla k
memorování, pamětnímu učení
a pasivitě žáků.

20. st. – aktivní učení, žák má být při výuce aktivizován pro rozvoj myšlení a jeho osobnosti; problémová (J. Dewey), metoda projektová (W.H. Kilpatricka), pracovní metoda (G. Kerchensteiner), apod.

Pedagogické inovace - důraz na spoluúčast žáka a učitele ve vyučování, aktivitu žáka a jeho učební styly, schopnosti a potřeby
výuka v současné škole.

Dělení výukových metod (Lerner)

<http://dielektrika.kvalitne.cz/klasiflerner.html>)

Metoda informačně receptivní: předávání hotových informací (výkladem, vysvětlováním, popisem, ilustrací, učebnicemi, pokusy, videoprogramem, filmem apod.), osvojení poznatků závisí na žákových schopnostech, zkušenostech a vlastnostech.

Metoda reproduktivní: učitel konstruuje učební úlohy, řídí a kontroluje plnění učebních úloh, nevede k tvůrčí činnosti, žáci reprodukují poznatky, řeší typové úlohy, záměrně či nezáměrně si zapamatovávají.

Metoda problémového výkladu: učitel vytyčí problém a žák ho řeší sám; seznamuje se s logikou jednotlivých fází řešení, často převažuje nezáměrné zapamatování.

Metoda heuristická: učitel konstruuje učební úlohy tak, aby pro žáky znamenaly určitou obtíž a vyžadovaly tak od nich samostatné řešení některých fází, aktivitou učitele a žáků v rovnováze.

Metoda výzkumná: žák hledá samostatně řešení pro celistvý problémový úkol, stanoví si posloupnosti jednotlivých etap řešení, samostatně studuje; učitel sestaví (vybere) vhodné učební úlohy, kontroluje průběh řešení, ale jeho aktivita v procesu výuky ustupuje do pozadí.

Dělení metod (Maňák, Švec, 2003)

1. Klasické výukové metody

1.1. Metody slovní

1.1.1. Vyprávění

1.1.2. Vysvětlování

1.1.3. Přednáška

1.1.4. Práce s textem

1.1.5. Rozhovor

1.2. Metody názorně- demonstrační

1.2.1. Předvádění a
pozorování

1.2.2. Práce s obrazem

1.2.3. Instruktaž

1.3. Metody dovednostně- praktické

1.3.1. Napodobování

1.3.2. Manipulování, laborování a
experimentování

1.3.3. Vytváření dovedností

1.3.4. Produkční metody

2. Aktivizující metody

2.2 Metody heuristické, řešení problémů

2.3 Metody situační

2.4 Metody inscenační

2.5 Didaktické hry

2.6 Metody diskusní

3. Komplexní výukové metody

3.1. Frontální výuka

3.2. Skupinová a kooperativní výuka

3.3. Partnerská výuka

3.4. Individuální a individualizovaná výuka, samostatná práce žáků

3.5. Kritické myšlení

3.6. Brainstorming

3.7. Projektová výuka

3.8. Výuka dramatem

3.9. Otevřené učení

3.10. Učení v životních situacích

3.11. Televizní výuka

3.12. Výuka podporovaná počítačem

Srovnání frontální výuky se skupinovou výukou

Činnost učitele: **Stanovuje učební úlohy a tempo výuky**

Rozděluje žáky do skupin, zadává jim úlohy, popř. vyžaduje při formulaci úloh aktivitu žáků, podněcuje žáky ke spolupráci

Učební úlohy: **Stejné pro celou třídu**. Rozdílné svým obsahem a náročností, umožňující spolupráci žáků

Činnost žáků: **Řeší úlohy podle instrukcí učitele, kteří hodnotí jejich práci.**

Spolupracují při řešení úloh, vzájemně si pomáhají, diskutují, hodnotí svoji práci

Způsob komunikace: **Jednostranná: učitel - žáci, žáci - učitel**

Mnohostranná komunikace mezi žáky ve skupině, mezi skupinami a učitelem

Uspořádání třídy: **Stálé**

Flexibilní, umožňující uspořádání pracovních míst žáků podle velikosti skupiny i charakteru úloh a skýtající prostor pro komunikaci s učitelem

Přínos skupinové práce, podle názoru učitelů z praxe (Kasíková, 1997, 19)

- zvýšení aktivity při učení
- zapojení více žáků do práce, včetně těch pomalejších
- žáci před spolužáky snadněji přiznají, že něco neví
- přirozenější vyjadřování
- žáci přebírají zodpovědnost za učení včetně chyb
- žáci mají větší zájem o úkoly
- žáci si do určité míry mohou volit tempo práce
- ve skupině se přirozeně porovnávají postupy řešení

-
- žáci se učí komunikativní dovednostem
 - žáci se učí organizaci práce
 - zvyšuje se sebevědomí žáků
 - zvyšuje se frekvence úspěšné činnosti
 - zvyšuje se samostatnost žáků
 - žáci ztrácejí zábrany
 - učitel se může věnovat slabší skupině
 - učitel má čas na přípravu další činnosti
 - obrana proti stereotypu ve vyučování

Limity skupinové práce (Kasíková, 1997, 20)

- žáci ve skupině nepracují rovnoměrně – jsou tahouni a ti, kteří se vezou
- ve skupinové práci nelze počítat se systematičností
- žáci si nedovedou organizovat práci
- skupiny mohou být příliš hlučné, žáci se překřikují
- neprobere se příliš učiva
- odbíhání od zadaného úkolu

talentovanější se trumfují a přestávají se starat o zbytek skupiny

- v učení mohou vznikat chyby, které se ihned neopravují

- obtížné je hodnocení učební činnosti

- je to způsob práce, který vyžaduje náročnou přípravu

- *efekt skupinové dynamiky* – „free rider effect“ (jednotlivec ve skupině koná po svém, např. při nesouhlasu se skupinovým řešením) nebo tzv. sucker effect (někteří členové nechají práci na druhých, když je to pro ně výhodné, „vysávají“ druhé).

(Kasíková, 2009, 118)

Kooperativní učební skupiny	Tradiční učební skupiny
Pozitivní vzájemná závislost	Vzájemná závislost není
Zodpovědnost jedince	Zodpovědnost jedince není
Heterogenní složení skupiny	Homogenní složení skupiny
Společné vedení skupiny	Jediný jmenovaný vůdce
Vzájemná odpovědnost	Odpovědnost sám za sebe
Důraz na úkol a jeho provedení	Důraz na úkol
Přímé učení se sociálními dovednostem	Sociální dovednosti se berou za samozřejmost nebo jsou ignorovány
Učitel monitoruje skupiny a intervnuje v případě potřeby	Učitel si nevšímá průběhu práce ve skupinách
Skupina si poskytuje vzájemně zpětnou vazbu	Zpětná vazba není

Role ve skupině (Sitná, 2009, 56)

a) *vedoucí skupiny* – organizuje práci skupiny, určuje tempo, navrhuje metody práce,

b) *pracovník s informacemi* – rozhoduje o způsobu práce s informacemi, vybírá

a navrhuje vhodné zdroje, určuje pořadí jejich zpracování,

c) *zapisovatel* – provádí průběžné záznamy a vypracovává konečné výstupy,

d) *mluvčí skupiny* – shrnuje výsledky práce skupiny a prezentuje je ostatním,

e) *pozorovatel* – sleduje, hodnotí a zaznamenává činnost členů skupiny nebo činnost

jine skupiny (podle vlastního uvážení nebo do předem připraveného záznamového

archu); hodnocení práce členů skupiny zveřejňuje ve sledované skupině nebo v celé

třídě,

f) *časoměřič* – sleduje stanovený čas a usměrňuje práci skupiny tak, aby se práce splnila.

Překážky hodnocení skupinové práce

- jen těžko lze zaznamenávat bezprostřední efekty skupinové práce, výsledky jsou zřetelnější až po delší době
- učitel je postaven před otázku, jak má hodnotit osobnostní a sociální rozvoj
- další otázkou je, jak hodnotit jednotlivce uvnitř skupinové práce – mnohdy se můžeme setkat například s tím, že žák, který v průběhu plnění úkolu nevykazoval přílišnou aktivitu během prezentace zazáří nebo jsou žáci, kteří mohou podněcovat k nápadům svými klíčovými otázkami – můžeme je však hodnotit stejně jako jiné žáky, kteří při prezentaci sice mlčí, ale při plnění úkolu se do projektu zapojovali vyšší měrou?

(Kasíková, 2009, 65)

Techniky a metody pro hodnocení skupinové práce

(Kasíková, 1997, s. 97-100)

- pozorování – je dobré použít více pozorovatelů
- dotazníky – metoda, která je využívána nejčastěji a je zařazena po skončení práce
- deníky – vhodné pro skupinu pracující delší dobu pohromadě, mohou být poměrně hodně důležité, žáci zachycují své dojmy, pocity, myšlenky, čemu se naučili, jak na skupinu pohlíží jednotlivci
- zpětné zpravodajství – na začátku skupinové práce podává jeden nebo dva členové skupiny zprávu o tom, co se událo, k čemu skupina dospěla při práci minule
- hodnoticí listy – učitel či žáci si připraví hodnoticí list s vlastními kritérii
- hodnoticí list „Udělej si sám“ – technika sněhové koule - každý sepíše maximálně tři tvrzení a všechna sesbíraná tvrzení jsou poté napsána na tabuli a ke každému tvrzení je přiřazena škála bodů

-
- interview – tazatel se ptá jednoho člena, nebo celé skupiny na průběh skupinové práce
 - kolující dotazník – každý žák ve skupině napíše na svůj papír, které věci považuje za nejcennější a proč, které za nejméně podstatné a proč a nápady na zlepšení. Do takto připraveného dotazníku každý přidá svou odpověď a dotazník pak koluje ve skupině. Až se dotazník dostane ke členovi skupiny před autorem dotazníku, jsou všichni vyzváni, aby přečetli tvrzení, s kterými souhlasí a nesouhlasí.
 - hodnocení „po svém“ – skupina se rozdělí na dvě menší. Každá navrhne techniku hodnocení, která je použita druhou skupinou.
 - hodnocení s pomocí videozáznamu – člen mimo skupinu pokládá členům skupiny otázky, ty jsou nahrávány na videozáznam

Literatura:

Švec, v. Maňák, J. (2003). *Výukové metody*. Brno: MU.

Kalhous, z., Obst, O. (2002). *Školní didaktika*. Praha: Portál.

<http://dielektrika.kvalitne.cz/klasiflerner.html>

Kasíková, H. (1997). *Kooperativní učení, kooperativní škola*. Praha: Portál.

Kasíková, H. (2004). *Kooperativní učení a vyučování: Teoretické a praktické problémy*. Praha: Karolinum.

Kasíková, H. (2009). *Učíme (se) spolupráci spoluprací*. Kladno: AISIS.

Sitná, D. (2013). [Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách](#).

Praha: Portál